

PROGRAM
PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH
DLA ŁAWEK KOŚCIELNYCH Z NAWY GŁÓWNEJ
W KOŚCIELE PAR.PW. ŚW. JÓZEFA RZEMIEŚNIKA
W MIĘDZYBORZU,
GM. MIĘDZYBÓRZ, POW. OLEŚNICKI

Nazwa obiektu: ławki kościelne

Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Józefa Rzemieślnika w Międzyborzu

Rodzaj ochrony: ławki wpisane do rejestru zabytków ruchomych pod nr B/2154/7,
decyzją z dnia 15.07.2011 roku

Inwestor: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Józefa Rzemieślnika w Międzyborzu, Diecezja
Kaliska

Rodzaj prac: konserwacja i restauracja

Autor opracowania: mgr Marcin Gaj

Program prac objęty jest prawami autorskimi,
zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych
(Dz. U. 1994 Nr 24 poz. 83 z późn. zm.)

Ostrów Wielkopolski, dnia 10.11.2023 rok

Historia

Murowany z cegły kościół pw. św. Józefa Rzemieślnika wybudowany został przez katolików w latach 1893-94 w stylu neogotyckim i zachowany jest do dzisiaj w niezmienionej formie. Z tego samego okresu i w tym samym stylu wykonane zostały elementy wystroju i wyposażenia jak ołtarze, ambona, chrzcielnica, ławki kościelne, prospekt organowy, balustrada chóru muzycznego, konfesjonały. W latach 1962-64 odnowione zostało wnętrze świątyni¹.

Opis formalno-stylistyczny

Zespół neogotyckich ławek kościelnych składający się z 26 elementów. Ławki ustawione w nawie głównej w dwóch rzędach po 12 sztuk. Ławki konstrukcji deskowej o wymiarach 350 x 90 x 95 cm (23 sztuki) oraz 200 x 90 x 95 cm (1 sztuka). Pierwsze ławki w zestawie z przedpiersiem, który od frontu artykułowany jest powtarzalną formą maswerku (długa ławka posiada 9 dekoracji, krótka ławka 5 ornamentów). Zaplecek ostatnich ławek zdobiona analogicznie do frontowych ścianek przedpiersi. Wykonane z drewna iglastego – sosna. Policzki wycinane profilowo, zdobione maswerkami (formy czteroliści ostrołukowych i lancet), utworzonymi z naklejonych szerokich i profilowanych listew. Pomiędzy nimi deska siedziskowa oraz wysokie oparcie zamknięte podłokietnikiem. Podłokietnik spoczywają ponadto na wąskich wspornikach wykrojonych krzywoliniowo. Każda ławka spoczywa na własnych płozach o kształcie masywnych graniaków. U dołu, deska kłęcznikowa oparta na niskich podporach – konstrukcyjnie nie połączona integralnie z bokami ławki.

Stan zachowania

Na podstawie oględzin przeprowadzonych *in situ*, w dniu 04 listopada 2023 roku, stwierdza się, że ogólny stan zachowania jest niezadowalający. Pod względem estetycznym ławki nie posiadają swojego pierwotnego oddziaływania artystycznego, ponieważ zostały wtórnie przemalowane farbą olejną – obecnie w kolorze różu angielskiego oraz czerwonego brązu na detalach. Liczne warstwy malarskie pokrywające płaszczyzny ławek cechują się przetarciem i odspojeniem się od podłoża. Pod względem technicznym i fizycznym: w wielu miejscach dostrzegalne są żerowiska o licznych otworach wlotowo-wylotowych, świadczące

¹ Lucja Gajda, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, Archiwum WKZ Kalisz, 1992

o aktywności ksylofagów żerujących w drewnie. Ich działalność powoduje osłabienie strukturalne tkanki drzewnej i prowadzi do całkowitej destrukcji drewna. Objawem tego jest m.in. spróchnienie drewna i powstawanie ubytków formy. Bardzo wiele elementów wykonanych z desek, które posiadają część bielastą, porażone są na całej długości tego udziału struktury drewna. Występują liczne uszkodzenia mechaniczne. Dolne płyty oraz deski kłęcznikowe z widocznymi śladami zużycia. Ławki wykazują znamiona destabilizacji konstrukcyjnej: liczne rozpojenia i spękania w miejscach klejenia desek, szczeliny w miejscach łączenia poszczególnych elementach, rozejścia złączy stolarskich, montaż metalowych łączników pozornie wzmacniających konstrukcję mebla. Widoczne są wtórne, nieprofesjonalne i nieumiejętne naprawy oraz reperacje – wstawki, wymiana różnych części i elementów. Krótka ławka z przedpiersiem wykazuje znamiona przeróbki polegającej na skróceniu od strony ambony.

Założenia i cel prac

Głównym założeniem prac konserwatorskich i restauratorskich jest przywrócenie pierwotnego wyglądu i właściwego oddziaływania artystycznego ławek, tj. oryginalnego charakteru opracowania plastycznego zgodnie z pierwotną techniką i technologią wykonania.

Celem prac jest także przeprowadzenie szeregu zabiegów technicznych, które przyczynią się do zahamowania i wyeliminowania występujących biologicznych procesów degradacyjnych oraz wykonanie działań, które wpłyną na zabezpieczenie obiektów przed dalszą destrukcją. Prace mają doprowadzić do zwalczania żerujących w drewnie ksylofagów, natomiast impregnacja i wzmocnienie osłabionej fizycznie struktury oryginalnej tkanki drewna pozwoli przedłużyć żywotność zabytków. Prace przysłużą się do przedłużenia żywotności obiektów oraz dalszego użytkowania.

Program prac konserwatorskich i restauratorskich

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania ławek.
2. Przetransportowanie ławek do pracowni – ławki zabierane ze świątyni etapami.
3. Wykonanie odkrywek konserwatorskich i rozpoznanie układu historycznego oraz układu technologicznego. Ustalenie i opracowanie stratygrafii.

4. Usunięcie wtórnych warstw malarskich przy użyciu chemii konserwatorskiej – żel do usuwania powłok malarskich firmy np. DECK 4000, 3V3 lub Scalpex NW.
5. Dezynfekcja i dezynsekcja rzeźby preparatem biobójczym – Hylotox Q firmy ALTAX
6. Wzmacnianie i impregnacja struktury drewna – żywica akrylowa Paraloid B72 rozpuszczona w Toluenie.
7. Usunięcie wtórnych nieprofesjonalnych napraw, wstawek, fleków oraz metalowych elementów.
8. Naprawa uszkodzeń mechanicznych oraz uzupełnienie ubytków drewna z ewentualną wymianą i wiernym odtworzeniem najbardziej zniszczonych lub całkowicie zniszczonych i nieistniejących elementów konstrukcyjnych.
9. Estetyzacja ławek w zależności od ustaleń sposobu wykończenia ławek i charakteru opracowania plastycznego. Powołanie komisji konserwatorskiej z udziałem przedstawiciela Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, która ustali i przyjmie ostateczne rozwiązanie opracowania estetycznego ławek w oparciu o ustalenia i wyniki odkrywek konserwatorskich. Wstępnie proponuje się ukazanie drewna z czytelnym rysunkiem słojów, podbarwienie sosny na ciemniejszy kolor (tzw. dąb rustykalny), natomiast detal w postaci maswerków wskazuje się częściowo pozłocić złotem płatkowym.
10. Ponowny transport i montaż ławek w kościele.
11. Opracowanie konserwatorskiej dokumentacji powykonawczej.

Wykonawstwo prac

Prace realizowane będą przez wykwalifikowanego i doświadczonego rzemieślnika stolarskiego, pod ścisłym nadzorem konserwatorskim, autora programu prac. Przebieg prac będzie na bieżąco monitorowany i dokumentowany opisowo oraz fotograficznie.

„RENO-ARTE”
PRACOWNIA KONSERWATORSTWA
Martin Gaj
ul. Orzechowa 42, 63-400 Ostrów Wielkopolski
tel.: 507 039 474; e-mail: marcin_gaj@op.pl
NIP: 622-223-54-74; REGON: 388269218

MATERIAŁ FOTOGRAFICZNY

Fot. 1. Kościół par. pw. św. Józefa Rzemieślnika w Międzyborzu.
Widok z empy chóru muzycznego na zespół ławek kościelnych w nawie głównej.

Fot. 2. Wnętrze kościoła par. pw. św. Józefa Rzemieślnika w Międzyborzu. Widok ogólny na ławki kościelne od strony ołtarza głównego.

Fot. 3. Wnętrze kościoła par. pw. św. Józefa Rzemieślnika w Międzyborzu. Widok ogólny na ławki kościelne od strony głównego wejścia i chóru muzycznego.

Fot. 4. Południowy rząd ławek. Policzek pierwszej ławki artykułowany maswerkami.

Fot. 5. Północny rząd ławek. Policzek wraz z ławką, która jest krótsza od wszystkich pozostałych.

Fot. 6. Policzek ławki oraz przedpiersia, zdobione maswerkami w formie czteroliścia i lancet.

Fot. 7. Fragment deski klęcznikowej. Sposób jej montażu, pozbawiony integracji z policzkami, może świadczyć o wtórności tego elementu. Widoczny metalowy kątownik, stabilizujący konstrukcję. Pod nim, w płozie widoczny fragment gniazda, po brakującej części boku ławki.

Fot. 8. Wspornik siedziska z widocznymi uszkodzeniami mechanicznymi oraz osypującym się proszkiem, świadczącym o aktywnej działalności technicznych szkodników drewna.

Fot. 9. Deskowe oparcie ławki z widoczną „poszarpaną” dolną krawędzią, w skutek żerowania ksylofagów.

Fot. 10. Fragment policzka ławki. Dostrzegalne czopy siedziska osadzone w boku, rozpojenie drewna w miejscu klejenia oraz otwory wlotowo-wylotowe owadów.

Fot. 11. Wstawki pomiędzy płozami ławek, które zostały skrócone, ponieważ końcówki uległy poważnemu uszkodzeniu lub destrukcji.

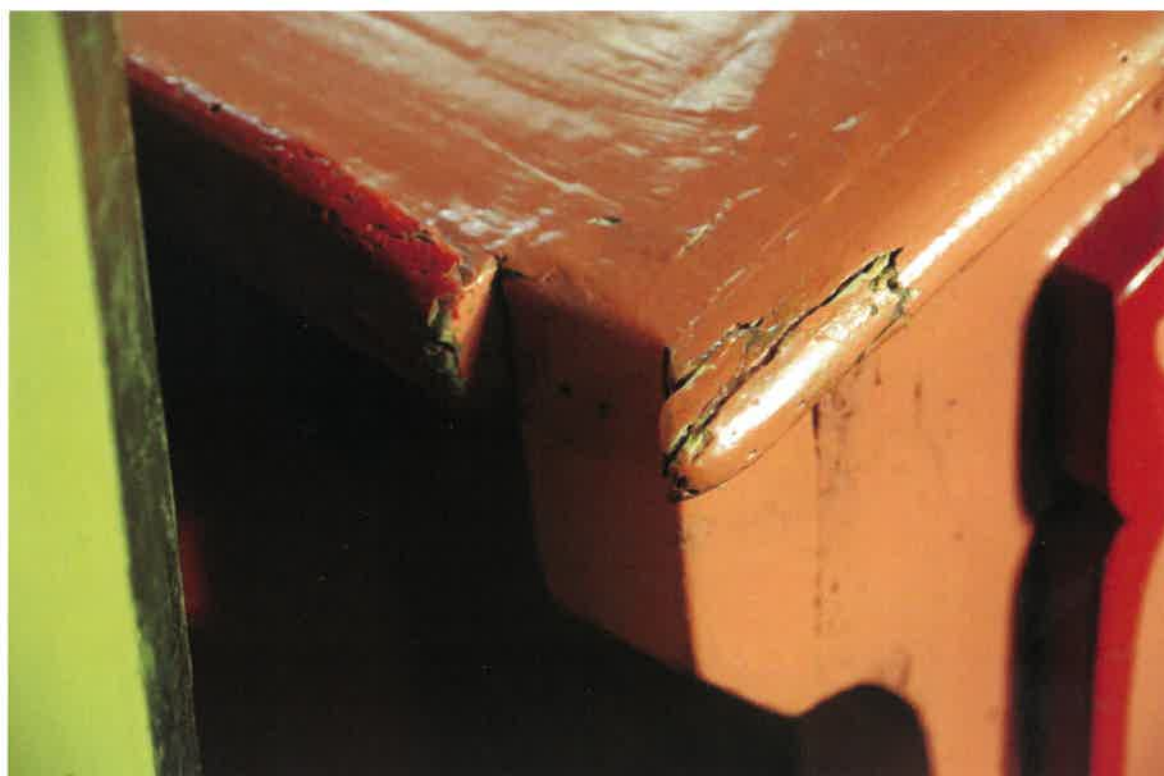
Fot. 12. Płozy połączone metalowym płaskownikiem, zapobiegające rozsuwaniu się ławek.

Fot. 13. Drewno całkowicie zniszczone przez ksylofagi. W wyniku żerowania owadów tkanka drzewna utraciła swoje właściwości fizyczne i się rozsypała.

Fot. 14. Fragment płyty ze śladami zużycia i wytarcia drewna.

Fot. 15. Fragment ławki z widocznymi ubytkami profilowanej listwy. Profil wieńczący policzek częściowo uszkodzony mechanicznie.

Fot. 16. Fragment podłokietnika. Ubytki powłoki malarskiej ujawniły miejsca żerowania technicznych szkodników drewna oraz złącze stolarskie policzka z podłokietnikiem.

Fot. 17. Fragment podłokietnika z widocznym odspojeniem warstwy malarskiej w miejscu połączenia policzka z podłokietnikiem oraz destabilizacją złącza płetwowego półkrytego.

Fot. 18. Odspajanie i wykruszanie się grubych, olejnych powłok malarskich oraz rozejście się drewna w miejscu złączeń.

Fot. 19. Silne przetarcia powłok malarskich na podłokietniku, ujawniły stratygrafię wtórnych przemalowań.

Fot. 20. Fragment listwy maswerek na przedpiersiu ławki. Uszkodzenie mechaniczne spowodowało znaczny odprysk warstw malarskich, aż do drewnianego podłoża, ukazując tym samym ilość wtórnych nawarstwień.